

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DOMENIKA LEVAK

**PROBLEMATIKA PODRUČNIH ŠKOLA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Završni rad

Pula, 2017.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

DOMENIKA LEVAK

**PROBLEMATIKA PODRUČNIH ŠKOLA U
REPUBLICI HRVATSKOJ**

Završni rad

JMBAG: 0303049145, redovita studentica

Studijski smjer: Ekonomija

Predmet: Obrazovna politika

Znanstveno područje: Društvena znanost

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentor / Mentorica: prof. dr. sc. Marija Bušelić

Pula, rujan 2017.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera _____ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja
Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom

___ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Obrazovanje u Hrvatskoj.....	2
3. Mreža osnovnih škola.....	7
4. Matične i područne škole	10
4.1. Prednosti i nedostaci školovanja u područnoj školi	11
4.2. Područna škola kao financijska poteškoća za matičnu školu, ali velika prednost za lokalnu zajednicu	12
4.3. Mišljenja ravnatelja, učitelja i bivših učenika.....	13
5. Kombinirani odjeli.....	17
5.1. Prednosti i nedostaci rada i učenja u kombiniranim razredima	19
5.2. Integracija djece s poteškoćama u razvoju i romske nacionalne manjine	21
6. Učestali pad broja učenika	25
7. Zaključak.....	27
Sažetak	29
Summary.....	30
Literatura	31
Popis tablica	33

1. Uvod

Obrazovanje je svuda oko nas i mi smo neprestano u dodiru s njim. Ono je temelj svega što će se u našim životima događati u budućnosti. Kako bi budućnost svakog pojedinca kao i cijele populacije bila bolja nužno je stalno promišljanje o poboljšanju odgoja i obrazovanja.

Područne škole u malim mjestima pobuđuju veliki interes i u zadnje se vrijeme sve više raspravlja o njihovom zatvaranju. U radu se pokušalo istražiti isplativost i nužnost postojanja tih škola ili pak potrebu njihova zatvaranja. Istražujući literaturu i podatke došlo se do zaključaka da je ovo područje jedna velika nepoznanica i da se o ovoj problematici vrlo malo govori i piše. Za potrebe rada proveden je razgovor s učiteljima, učenicima i ravnateljima područnih škola te su njihova mišljenja iznesena u ovom radu. Svi su iznosili i pozitivna i negativna iskustva, ali ipak je bilo više pozitivnih razmišljanja.

„Današnja tradicionalna poludnevna osnovna škola, iako uvelike egzistira u praksi, preživjela je i ne zadovoljava nas. Mogu li se na njoj graditi vizije novih rješenja i tražiti izlazi za postavljene životne izazove? Očito ne!“¹ Tijekom razmatranja cjelokupnog obrazovnog sustava i sustava osnovnih škola pokušalo se opisati značenje i probleme malih područnih škola. Željelo se pokazati kako je unatoč različitim poteškoćama na koje nailazimo u područnim školama, a povezane su s ministarstvom prosvjete, matičnim školama, lokalnom upravom, učiteljima, učenicima i roditeljima njihovo postojanje važno za sve gore navedene faktore kao i za cijelu Republiku Hrvatsku.

Cilj ovog rada je ukazati na važnost postojanja područnih škola kako za učenike koji ih pohađaju tako i za opstanak malih mjesta u kojima te škole postoje. Svrha rada je potaknuti stručnjake različitih struka na promišljanje o ovom problemu, kako o kurikularnoj reformi tako i o egzistenciji malih mjesta i škola, a prije svega o poticanju porasta nataliteta.

Pri izradi rada korištene su sljedeće metode: metoda analize, metoda sinteze, metoda deskripcije, statistička metoda.

¹ Puževski, V (1991). *U potrazi za suvremenom osnovnom školom*. Zagreb: Institut za pedagojska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu., str. 10.

2. Obrazovanje u Hrvatskoj

Obrazovanje kao pojam ima višestruko značenje i to kao institucija, proces, rezultat i sadržaj organiziranog i/ili slučajnog učenja putem kojeg se stječu raznovrsna znanja, umijeća, vještine (npr. čitanje, pisanje) te razvijaju kognitivne sposobnosti pojedinaca.

Svoje temelje obrazovanje u Hrvatskoj ima u nizu dokumenata od koji su najvažniji:

- Zakon o hrvatskom kvalifikacijskom okviru,
- Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi,
- Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi,
- Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja,
- Nastavni plan i program za osnovnu školu
- Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu....

Obrazovanje možemo podijeliti na formalno, neformalno i informalno. Formalno obrazovanje je oblik koji se pojavljuje u školskim institucijama i ne pruža pojedincu razvijati vještine koje on želi već mu pruža edukaciju iz mnogih disciplina, odnosno obrazovanje koje svaka osoba mora proći. Neformalno obrazovanje služi kako bi se nadopunilo formalno obrazovanje, tako da pojedinac sam odabire teme, aktivnosti i sadržaje koji ga interesiraju. Informalno obrazovanje je obrazovanje koje se odvija u svakodnevnim situacijama, ono je individualno, nesvjesno, nestrukturirano i u većini slučajeva nenamjerno.

Obrazovanje i školstvo u Hrvatskoj datira još od 10.stoljeća. U to vrijeme školom upravlja Crkva, djecu obučavaju župnici, kapelani i ponekad orguljaši te je tako bilo sve do 18. stoljeća. Kroz vrijeme školstvo se mijenjalo, a danas se školovanje u Republici Hrvatskoj sastoji od: predškolskog odgoja, osnovnoškolskog obrazovanja, srednjoškolskog obrazovanja i visokog obrazovanja.

Predškolske ustanove sastoje se od jaslica, vrtića i male škole te dijete može krenuti u vrtić/jaslice s navršenih 6 mjeseci života do polaska u osnovnu školu. Program male škole postao je od 1.listopada 2014.godine obavezan za svu djecu u

godini dana prije polaska u osnovnu školu. Sva djeca koja 1.travnja određene godine navrše šest godina starosti obuhvaćena su upisom u osnovnu školu.

„Osnovnoškolsko obrazovanje možemo podijeliti na:

- obvezno obrazovanje(redovite škole i posebne ustanove),
- umjetničko obrazovanje (glazbene škole, plesne i baletne škole, likovne škole),
- obrazovanje odraslih.“²

Tablica 1. Posebno osnovno obrazovanje krajem školske godine

ŠKOLE	ŠKOLSKA GODINA				
	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.
Osnovne umjetničke škole	114	122	124	132	137
Glazbene	110	117	119	127	132
Državne	101	105	107	116	119
Privatne	9	12	12	11	13
Baletne	4	5	5	5	5
Državne	4	5	5	5	5
Osnovno obrazovanje odraslih	16	17	14	13	13
Pri osnovnim školama	4	5	4	2	2
Pri ostalim ustanovama	12	12	10	11	11

Izvor: Državni zavod za statistiku

Prema podacima iz Državnog zavoda za statistiku možemo vidjeti da se s godinama broj osnovnih umjetničkih škola povećava, te je 2011./2012. godine bilo 114 škola, a prema zadnjim podacima 2015./2016. Školske godine broj se povećao na 137. Osnovnih glazbenih škola u 2015./2016. godini ima 132, a od toga državnih 119 i privatnih 13. Baletnih škola i dalje ima najmanje, a u 2015./2016. godini samo njih pet.

² Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Posjećeno 30.7.2017. na mrežnoj stranici Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske: https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf., str. 3.

Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja „škola je odgojno-obrazovna institucija u kojoj se obavlja službeni odgoj i obrazovanje, a osnovna škola je odgojno-obrazovna ustanova u kojoj se provodi odgoj i obrazovanje, a ima najmanje po jedan razredni odjel od I. do VIII. razreda.“³ Sudionik u odgojno – obrazovnom procesu je učenik, osoba formalno upisana u osnovnu školu gdje stječe znanja, razvija sposobnosti, vještine, navike i odgojne vrijednosti pohađajući obveznu i neobveznu osnovnu školu. „Stručno osposobljena osoba za poučavanje, odgoj i obrazovanje učenika u odgojno-obrazovnoj ustanovi je učitelj.“⁴ Nastava se odvija u učionicama, a to su školske prostorije u kojima se provodi razredna ili predmetna nastava, kao i drugi oblici školskog rada. Osnovna škola je obvezna i besplatna za svu djecu u Republici Hrvatskoj i počinje s upisom u prvi razred osnovne škole, traje u pravilu od šeste do petnaeste godine života, te za učenike s višestrukim teškoćama u razvoju najdulje do 21. godine života. Osobe koje su starije od petnaest godina i nisu završile osnovnoškolsko obrazovanje zbog nekih razloga, mogu pohađati obrazovanje odraslih. Također postoje i situacije kada dijete s navršenih petnaest godina života, uz potpis roditelja ili staratelja može nastaviti daljnje školovanje u osnovnoj školi.

Osnovna škola traje osam godina i svrha je da dijete stekne osnovna znanja i sposobnosti potrebne za život i rad ili daljnje školovanje. Već se dulji niz godina vode rasprave na temu duljine osnovnoškolskog obrazovanja, a novi bi kurikulum mogao donijeti i velike promjene u smislu produljenja obrazovanja na 9 godina. U školu bi se kretalo s navršenih 6 godina i 1.razred bi bio poput pripreme za daljnje školovanje. Općenito bi osnovnoškolsko obrazovanje bilo podijeljeno u 3 ciklusa sa po 3 razreda.

Ocjenjivanje učenika možemo podijeliti na: pozitivne ocjene (odličan, vrlo dobar, dobar, dovoljan) i negativnu ocjenu (nedovoljan). Najbolja ocjena koja se može dobiti je odličan, a podrazumijeva da je učenik izvršio sve zadatke i usvojio gradivo. Najlošija ocjena je nedovoljan i ukoliko je učenik ocijenjen nedovoljnom ocjenom iz najviše 2 nastavna predmeta, mora pristupiti dopunskom radu nakon

³ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html., str. 1.

⁴ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html., str. 2.

kojeg može postići neku od viših ocjena ili ga se upućuje na popravni ispit. Ukoliko ocjenu nedovoljan učenik ostvari u najmanje 3 nastavna predmeta, automatski se upućuje na ponavljanje razreda.

Nakon završenog osmog razreda, učenici imaju mogućnost nastaviti svoje školovanje u srednjoškolskim ustanovama koje nisu obvezne. Svaki učenik ima jednaka prava na upis u prvi razred srednje škole, ali postoji broj upisnih mjesta za svaku školu prema Odluci ministra nadležnog za obrazovanje. Učenici prijavu i upis u prvi razred srednje škole vrše putem Nacionalnog informacijskog sustava prijava i upisa u srednje škole (NISpuSŠ).

Srednja škola (sekundarno obrazovanje) se prema nastavnom planu i programu (2006.) dijeli na gimnaziju te strukovne škole (obrtničke, tehničke) i umjetničke (glazbene, plesne) škole. Razlika između gimnazija i strukovnih škola je u tome što se u gimnazijama izvodi nastavni plan i program u trajanju od četiri godine što završava polaganjem državne mature, a u strukovnim školama obrazovanje može trajati od jedne do pet godina i završava izradom i obranom završnog rada. Također, učenici strukovnog obrazovanja koji žele nastaviti daljnje školovanje mogu polagati državnu maturu.

„Programi srednjeg strukovnog obrazovanja mogu biti:

- četverogodišnji ili petogodišnji,
- trogodišnji,
- za stjecanje niže razine srednjeg obrazovanja,
- posebni ili programi obrazovanja za učenike s teškoćama u razvoju.“⁵

Prije upisa na fakultet, potrebno je položiti ispit državne mature kojima se provjerava znanje, vještine i sposobnosti koje su učenici stekli tijekom obrazovanja u osnovnoj i srednjoj školi. Ispiti državne mature jednaki su za sve učenike i svi ih polažu u isto vrijeme i na isti način. Državna matura dijeli se na dvije razine: A – viša razina i B – osnovna razina, a se sastoji od obveznog dijela (koji obuhvaća matematiku, hrvatski i engleski jezik) i izbornog dijela (učenik sam odabire one predmete koje će polagati, a koji mu donose bodove kod upisa na željeni fakultet). Uspjeh koji učenik ostvari

⁵ Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Posjećeno 30.7.2017. na mrežnoj stranici Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske: https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf., str. 5.

putem državne mature pokazuje njegovo objektivno znanje i postignuće koje je usporedivo s ostalim učenicima u Republici Hrvatskoj.

Visoka učilišta obavljaju djelatnost visokog obrazovanja kroz sveučilišne i stručne studije, te se dijele na veleučilišta, visoke škole, fakultete i umjetničke akademije. Godine 2001. Hrvatska je pristupila Bolonjskom procesu, a studenti koji završavaju "bolonjske" studije dobivaju ETCS bodove. Studenti koji upišu sveučilišni studij osposobljeni su za obavljanje poslova u znanosti i visokom obrazovanju, poslovnom svijetu, javnom sektoru, ali i osposobljeni za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća.

„Sveučilišni studij podijeljen je u tri stupnja:

- preddiplomski studij koji traje tri do četiri godine i stječe se titula sveučilišnog prvostupnika,
- diplomski studij u trajanju od jedne do dvije godine s titulom magistra,
- poslijediplomski studij u trajanju od tri godine koji završava javnom obranom doktorskog rada i pri tome se stječe akademski stupanj doktora znanosti. „⁶

Za razliku od sveučilišnog, stručni studij traje dvije do tri godine, a student stječe znanja i vještine koje mu omogućuju obavljanje stručnih zanimanja. Studij se provodi na veleučilištu ili visokoj školi, a prilikom završetka student stječe titulu stručnog prvostupnika.

Već se niz godina nastoje unijeti promjene u sustav obrazovanja Republike Hrvatske pa posljednjih godina možemo svjedočiti čestim raspravama na temu kurikulumskih promjena koje su nužne za kvalitetniji sustav. Ovoj se problematici pristupilo dosta kvalitetno i temeljito pa su оформljene i mnoge radne skupine koje obuhvaćaju osobe iz pedagoške prakse. Namjera je unos promjena u nastavni plan i program, rasterećenje učenika i što više praktičnog rada. Sudionici obrazovnog procesa u Hrvatskoj nadaju se da će promjene donijeti boljitak za učenike, studente i njihove poučavatelje.

⁶ Obrazovni sustav. Posjećeno 17.7.2017. na mrežnoj stranici Hrvatska.eu: <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1>., str. 2.

3. Mreža osnovnih škola

„Mrežom osnovnoškolskih ustanova, prema odredbama članka 9. Zakona, utvrđuju se osnovnoškolske ustanove koje obavljaju djelatnost odgoja i obrazovanja na području za koje se mreža utvrđuje, sa svim njihovim objektima u kojima se provodi odgoj i obrazovanje, područjima na kojima se može osnovati školska ustanova te programima odgoja i obrazovanja koje školske ustanove ostvaruju, uključujući i posebne programe za učenike s teškoćama.“⁷

Upisno područje je područje s kojega učenici, koji na njemu imaju prijavljeno prebivalište ili boravište, imaju pravo pohađati određenu školu. Upisno se područje utvrđuje za svaku osnovnoškolsku ustanovu i uključuje sve podružnice i objekte te ustanove.

Također, Državni pedagoški standard donosi i niz mjerila za ustroj mreža škola na područjima županija. Pod mrežom škola podrazumijevaju se: škole za učenike s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, škole s posebnim odjelima, škole na jeziku i pismu nacionalnih manjina i škole s posebnim odjelima na jezicima nacionalnih manjina, umjetničke škole (glazbene i plesne), športske škole, škole s produženim boravkom, škole za obrazovanje odraslih, škole s klasičnom grupom predmeta, škole bez prostornih predmeta, škole sa športskim vježbalištem, škole s bazenima, škole otvorene tijekom ljetnih školskih praznika i ogledne škole.

Mreža osnovnih škola ustrojava se tako da zadovoljava iskazane potrebe utvrđene sustavnim praćenjem i predviđanjem demografskih, gospodarskih i urbanističkih kretanja na području županije. Također, mora zadovoljavati dostupnost i racionalni ustroj upisnih područja, što znači da je svakom osnovnoškolskom obvezniku dana mogućnost redovitog osnovnog školovanja u osnovnoj školi, ovlaštenoj ustanovi ili objektu škole uz primjerenu udaljenost od mjesta stanovanja i prometnu povezanost koja ne ugrožava sigurnost učenika. Za učenike razredne nastave, kad god je to moguće, školovanje se osigurava u objektu čija udaljenost od mjesta stanovanja ne zahtjeva prijevoz. Racionalni ustroj upisnih područja

⁷ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html, str. 1.

podrazumijeva zadovoljavanje potreba učenika vodeći računa o postojećim školskim kapacitetima.

Mrežom nisu predviđena ukidanja osnovnih škola, ali je iskazana potreba osnivača za osnivanjem novih osnovnih škola i programa, mogućim promjenama osnivačkih prava i statusnim promjenama područnih škola koje mogu donositi osnivači, sukladno propisima.

Osnivači osnovnih škola su Vlada Republike Hrvatske, županije, gradovi i općine, te druge pravne i fizičke osobe.

Tablica 2. Osnovne škole po županijama početkom školske godine

ŽUPANIJE	ŠKOLSKA GODINA				
	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.
Republika Hrvatska	2140	2132	2130	2125	2118
Zagrebačka	128	128	128	129	129
Krapinsko–zagorska	88	88	88	88	88
Sisačko–moslavačka	95	95	95	95	93
Karlovačka	81	81	81	81	79
Varaždinska	73	73	74	73	74
Koprivničko–križevačka	93	93	93	92	92
Bjelovarsko–bilogorska	108	108	108	107	105
Primorsko–goranska	124	122	120	119	118
Ličko-senjska	52	52	47	47	47
Virovitičko–podravska	80	79	79	80	79

Požeško-slavonska	63	63	63	61	61
Brodsko-posavska	115	114	115	116	116
Zadarska	116	116	116	115	115
Osječko-baranjska	186	187	187	187	187
Šibensko-kninska	55	53	55	55	56
Vukovarsko-srijemska	92	92	92	92	92
Splitsko-dalmatinska	216	214	213	209	208
Istarska	106	105	105	105	106
Dubrovačko-neretvanska	72	72	70	71	70
Međimurska	59	59	59	59	59
Grad Zagreb	138	138	142	144	144

Izvor: Državni zavod za statistiku

Tablica 2. pokazuje broj osnovnih škola po županijama početkom školskih godina. Na temelju podataka iz tablice, možemo vidjeti da u Republici Hrvatskoj broj osnovnih škola iz godine u godinu pada. U Republici Hrvatskoj je u 2016./2017. godini bilo 2118 osnovnih škola. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku možemo vidjeti da broj osnovnih škola u većini županija opada. Najbolje nam to pokazuje Splitsko – dalmatinska županija koja je početkom 2012./2013. godine imala 216 osnovnih škola, dok prema zadnjim podacima ima 208 osnovnih škola. Također, ima i tri županije koje stagniraju, a to su Međimurska, Vukovarsko – srijemska i Krapinsko – zagorska županija. Najmanje osnovnih škola u 2016./2017. godini ima Ličko – senjska županija i to samo 47 škola.

4. Matične i područne škole

„Osnovna škola predstavlja obaveznu razinu odgoja i obrazovanja, kojoj je funkcija osiguravanje stjecanja širokog općeg odgoja i obrazovanja. S općim odgojem i obrazovanjem učenici dobivaju temeljna znanja potrebna čovjeku za život, otvara im se mogućnost daljnjeg školovanja, postiže se jednakost odgojno – obrazovnih mogućnosti, a s obavezom polaganja osnovne škole sprječava se njihovo odgojno – obrazovno diskriminiranje i društveno marginaliziranje.“⁸

Osnovne škole dijele se na matične i područne škole. Matična škola je osnovna škola u kojoj je smještena uprava i administracija i zastupljeni su razredi od prvog do osmog. Prema Državnom pedagoškom standardu osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja „Područna škola je organizacijska jedinica koja se nalazi izvan sjedišta škole, a ustrojava se ako ima upisno područje koje osigurava postojanje najmanje po jedan razredni odjel od I. do IV. razreda te ako ispunjava osnovne kadrovske, prostorne i tehničke uvjete za obavljanje djelatnosti.“⁹ Postoje izuzeci gdje su područne škole veće pa obuhvaćaju učenike od prvog do osmog razreda (npr. PŠ Hlebine dio je OŠ „Fran Koncelak“ Drnje u Koprivničko – križevačkoj županiji).

Tablica 3. Statistički pregled područnih, matičnih i osnovnih škola krajem školskih godina

OSNOVNE ŠKOLE	Školska godina					
	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.
MATIČNA ŠKOLA	850	850	851	852	860	862
PODRUČNA ŠKOLA	1221	1222	1213	1208	1195	1187
UKUPNO	2071	2072	2064	2060	2055	2049

Izvor: Državni zavod za statistiku

⁸Nastavni plan i program za osnovnu školu. (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa., str. 10.

⁹ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html., str. 1.

Prema podacima iz tablice preuzete iz Državnog zavoda za statistiku, možemo vidjeti da je 2010./2011. godine matičnih škola bilo 850, dok se kroz godine taj broj povećao te u 2015./2016. godini brojka se popela na 862 matične škole. Za razliku od matičnih škola, možemo vidjeti da se broj područnih škola iz godine u godinu sve smanjuje, te je 2010./2011. godine bilo 1221 područnih škola, a prema zadnjim podacima broj je pao za 34 škole te u 2015./2016. godini imamo 1187 područnih škola.

4.1. Prednosti i nedostaci školovanja u područnoj školi

Područne škole su najčešće smještene u malim seoskim sredinama. Pohađa ih mali broj učenika. Nastava je organizirana kao rad u kombiniranim razrednim odjelima (više razreda gdje u isto vrijeme jedan učitelj/učiteljica održava nastavu u svim razredima kombinacije). Takve škole pohađaju djeca od šeste do devete/desete godine života.

Prednost područnih škola je to što djeca ne moraju putovati svaki dan u drugo mjesto pa nisu izložena mogućim opasnostima na putu do škole, a samim time im ostaje mnogo više vremena jer ga ne troše na putovanje u školu i iz škole. Područne škole su manje pa funkcioniraju skoro kao obiteljske sredine i u takvim sredinama učenici su opušteniji i međusobno vrlo povezani. Velika prednost je i to što djeca žive u istom mjestu pa nije problem ako treba ostati dulje u školi zbog utvrđivanja gradiva ili nekih aktivnosti. U takvim školama nema zvona pa učitelji organiziraju nastavu prema potrebi učenika i nastavnih sadržaja.

Moglo bi se reći da školovanje u područnoj školi gotovo i nema nedostataka, no ipak oni postoje. Zbog malog broja učenika vrlo je teško organizirati terensku nastavu ili izlet jer je to financijski teže izvedivo (manji broj učenika, veća cijena angažmana). Osim toga takve male škole najčešće nisu opremljene kao matične škole pa učitelji moraju biti vrlo kreativni kako bi obradili neke nastavne jedinice. Posebno je teško odraditi nastavne jedinice tjelesne i zdravstvene kulture jer najčešće nema dvorane, a ni potrebnih sprava. Učenici u područnim školama nastavu tjelesne i zdravstvene kulture zbog toga najčešće provode u učionicama ili na otvorenom ako im vrijeme

dozvoljava. Učitelji se snalaze s onime što imaju u razredu ili u školskom dvorištu. Također su problem knjige za školsku lektiru jer ih učenici moraju posuđivati u matičnoj školi ili u nekoj lokalnoj knjižnici, ako im ne posudi učiteljica. U četvrtom razredu područne škole nastavu glazbene kulture održava učiteljica razredne nastave dok u matičnoj školi tu istu nastavu održava profesor glazbene kulture koji tim učenicima predaje do osmog razreda, a učenici područne škole upoznaju ga tek u petom razredu. Nekim učenicima odlazak u peti razred predstavlja prednost jer slušaju gradivo samo jednog razreda, a drugi pak učenici odlazak u peti razred doživljavaju kao veliku promjenu i stres jer odlaze iz svoje sigurne sredine u razrede gdje su njima nepoznati učenici.

4.2. Područna škola kao financijska poteškoća za matičnu školu, ali velika prednost za lokalnu zajednicu

Briga za odgoj i obrazovanje učenika najvažniji je zadatak škole. Ta se rečenica uvijek spominje, ali često se zaboravlja da su kvalitetno obrazovanje i odgoj usko povezani s financijama. Ulogu financijskog menadžera škole ima ravnatelj. Ravnatelj tu ulogu najčešće spominju kao nelagodu jer raspolažu s malo sredstava, a i nisu osposobljavani i obučavani za financijsko upravljanje školom.

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Zakon o financiranju jedinica lokalne i područne samouprave i godišnjim uredbama Vlade RH uređeno je financiranje osnovnih i srednjih škola. Sredstva za financiranje osnovnog obrazovanja osiguravaju se iz: državnog proračuna (plaće i naknade plaća s doprinosima na plaću, materijalna prava radnika ugovorena kolektivnim ugovorom, putni troškovi djelatnika i stručno usavršavanje), proračunima lokalne i područne samouprave (prijevoz učenika, opremanje škola, kapitalnu izgradnju školskog prostora...), sredstvima osnivača, prihodima iz vlastitih djelatnosti (npr. proizvodi školskih zadruga, sakupljanje starog papira itd.), uplatama roditelja za neke aktivnosti, te različitim donacijama. Financijski plan donosi svaka škola za sebe, a potvrđuje ga Školski odbor te škole. On mora sadržavati: prihode i primitke, rashode i izdatke i obrazloženje financijskog plana. Ministarstvo obrazovanja, znanosti i športa obavlja nadzor i kontrolu financijskog poslovanja škole.

Većina ravnatelja najviše vremena provodi upravo planirajući financije za školu koju vode. Velika poteškoća je to što oni zapravo nisu ekonomisti nego najčešće prosvjetari, a još veća što s malo sredstava moraju osigurati kvalitetan rad škole. Velika sredstva potrebna su za matične škole jer su to obično velike zgrade s puno učenika, a za područne škole često ostaje manje novaca, te i one moraju pružati kvalitetan rad učenicima. Područne škole u segmentu financija zaista predstavljaju problem jer iziskuju dodatna materijalna ulaganja. Osim toga svake se godine vrše atesti u više objekata (zavisno o broju područnih škola) za kotlovnice, vatrogasne aparate, HACCAP i ostalo. Također je potrebno uređenje učionica kako u matičnoj tako i u područnim školama. Veliki dio novaca mora se osigurati za režije koje su u zimskim mjesecima vrlo visoke.

Možda su područne škole financijski problem za matične škole, ali su zato velika prednost za mjesta u kojima se nalaze. Posebnu ulogu u životu malih mjesta imaju upravo područne škole zajedno sa svojim učiteljicama/učiteljima. One su glavna središta svih kulturnih aktivnosti i događanja koje su bitne za tu sredinu. Takve male škole ne brinu samo o kvaliteti odgoja i obrazovanja već i o razvoju škole i kulturnoj ulozi škole. One uspostavljaju suradnju sa svim društvima unutar sredina u kojima se nalaze, a ako ih nema same ih osnivaju. Upravo su učiteljice i učenici glavni nositelji različitih zbivanja, a školski prostor mjesto tih zbivanja i okupljanja mještana, djece i mladih. Postojanje područnih škola garancija je za ostanak mladih ljudi u malim mjestima, što je osnovni preduvjet za razvoj nekog mjesta ili sela. Zatvaranjem područnih škola odlaze mladi ljudi i umiru sela.

4.3. Mišljenja ravnatelja, učitelja i bivših učenika

Istraživanje i pisanje o isplativosti područnih škola nikako nije objektivno bez mišljenja glavnih sudionika tog procesa, a to su ravnatelji, učitelji i učenici. Na području Koprivničko – križevačke županije ima mnogo manjih i većih područnih škola s različitim uvjetima rada, sastavom učenika i kombinacijom razrednih odjela. Razgovor s učenicima, učiteljima i ravnateljima s tog područja može svakome približiti ono što zapravo još uvijek dosta nepoznato u literaturi.

Učiteljica male područne škole koja radi u četverorazrednoj kombinaciji koju čini deset učenika rekla je:

„Rad u kombinaciji nešto je što nisam naučila na fakultetu već sam stečena znanja za rad u razrednom odjelu primijenila na kombinaciju. Takav način rada opisala bih kao poseban, zanimljiv i naporan. Poseban je zato što je drugačiji od onog što sam naučila na fakultetu i svaka nova školska godina donosi neke nove situacije kojima se treba prilagoditi. Zanimljiv je zato što je nastava dinamična, svi učenici su uključeni, a svaki razred radi svoje. Najzanimljiviji su nastavni sati kada mogu povezati obrade u sva četiri razreda. Tada se zapravo vidi kako nadograđujemo naučene nastavne sadržaje iz razreda u razred. Naporan nije sam rad u razredu nego sasvim nešto drugo. Naporna su planiranja nastavnih sati, mjesečna planiranja i pisanje mnogo papirologije koja je po meni nepotrebna. Pripremajući se za sad ja naravno planiram obraditi sadržaj prema etapama sata, također kroz taj rad ostvarujem sredstva i pomagala i usvajam s učenicima ključne pojmove. Mislim da je nepotrebno iz dana u dan za četiri razreda, sve nabrajati. Mogla bih se raspričati i napisati knjigu o radu u kombinaciji. Ono što bih željela reći da je takav rad zanimljiv i ne bih se mijenjala za čisti razredni odjel. Prednosti takvog načina rada su manji broj učenika pa se svakom od njih mogu posvetiti. Početak i završetak sata određujem sama. Odmor imamo više puta tijekom rada i to kada vidim da su učenici umorni. Svi međusobno surađujemo (i roditelji) kao jedna veća obitelj. Velika prednost je i rad u prijedodnevnoj smjeni. Nedostaci su naravno slabija opremljenost škole, dislociranost i prikupljanje informacija i događajima u matičnoj školi. Više razreda, rad bez odmora (za učitelja), puno administracije ne bih navela kao nedostatak jer uspjeh učenika i dobre ocjene to nekako olakšaju.“

Učenica A.Š. trenutno je završila peti razred. Prva četiri razreda pohađala je u područnoj školi u trirazrednoj kombinaciji.

„U područnoj školi bilo mi je lijepo. Nisam ni razmišljala o drugačijim razredima. Učiteljica je radila sa svima u isto vrijeme, svi smo imali svoje zadatke i naučili smo biti samostalni i međusobno si pomagati. Ponekad sam slušala mlađe i ponavljala, a ponekad sam naučila i zapamtila nešto od starijih učenika. U petom razredu sam se dobro uklopila. Čudno mi je bilo slušati gradivo namijenjeno samo

petom razredu. Drugačije je i to što nakon zvona nastava završava bez obzira da li smo stigli sve obraditi.“

Učenik P.K. također je završio peti razred. On je učenik s posebnim potrebama i rekao je: „Bilo mi je lijepo u staroj školi. Učiteljica mi je pomagala i imao sam pomoćnicu. Ako nisam stigao napisati uvijek bih ostao s učiteljicom i to bi napisali. I u petom razredu je dobro, ali zvono prebrzo zvoni pa često ne stignem sve zapisati i neki od učitelja mi napišu ili fotokopiraju. U staroj školi više mi se sviđalo što smo imali samo jednu učiteljicu.“

Zamolila sam ravnateljicu S.V. iz jedne manje osnovne škole, da mi pobliže objasni svoje stavove o problematici u područnim školama.

„Područne su škole često tema obrazovnog sustava naše države. Iako još nije došlo do konkretnih mjera u smislu zatvaranja malih Područnih škola, taj je problem u svakoj školskoj godini aktualan. Svi sudionici obrazovnog procesa svjesni su kompleksnosti problematike Područnih škola i nije jednostavno donijeti pravu odluku. I mi ravnatelji osjećamo „breme“ Područnih škola s jedne strane i njihovu blagodat s druge strane. Kao ravnateljica male seoske škole (80-90 učenika), u čijem je sustavu i mala područna škola (samo 8-20 učenika), svake se godine pribojavamo što će biti s našom školom, što s tehnološkim viškovima, hoće li biti dovoljno učenika, neće li se neko odseliti i sl. O tome najviše ovisi naša budućnost. Kod kreiranja proračuna škole (a zna se da ovisimo o županijskim i općinskim sredstvima), moram priznati da mi planovi za Područnu školu predstavljaju veliki problem, jer teško je opravdati ulaganje u veliku zgradu kada broj učenika iz godine u godinu pada. Ipak, svake godine nastojimo uređivati i poboljšati uvjete rada i prostore u kojima učenici trebaju primati osnovna odgojno – obrazovna znanja. I tada takva uređena škola, s uređenim okolišem, postaje mjesto okupljanja svih mladih iz sela, a ne samo učenika. To nam čini ogromno zadovoljstvo iako postoji i druga strana medalje. Naime, često se uništava ono što su učenici Područnih škola s učiteljicama, roditeljima i ostalim djelatnicima uredili te neprestano treba ulagati u nove sadnice, nove cvjetnjake, nove ljuljačke... Posljednjih je godina u našoj područnoj školi prisutan i većinski broj učenika romske nacionalnosti i taj broj raste svake godine. To donosi i određene probleme učiteljicama pa i ostalim učenicima. Puno se učiteljske energije troši na razvoj određenih dječjih sposobnosti i znanja i mogu reći da su učiteljice zaista temelj

svega. One s tim malim brojem učenika čine čuda, svojim idejama, kreativnošću i raznim aktivnostima pokreću sve udruge, cijelo mjesto i čine selo živim. U tom smislu područne škole su prave male oaze kulturnog i društvenog života jedne zajednice. U suradnji sa seoskim udrugama, područna škola provodi niz aktivnosti , projekata i priredbi kojih ne bi bilo da nema škole u selu. To je blagodat malih područnih škola, a to su ravnatelji i svjesni. Zatvaranje malih područnih škola dovelo bi do niza drugih problema, do još više iseljavanja mladih obitelji, do potpunog umiranja sela... Često čujemo misao da školu ne čine zidovi i materijalne stvari, već školu čine ljudi, učenici, njihovi odnosi i komunikacija. Velika je to istina jer, ako nešto možemo vidjeti iz rada područnih škola, to je da upravo u njima počinje kvalitetan odgojno – obrazovni rast djeteta koje će sve ovdje naučeno utkati u svoj budući život. Zbog svega navedenog moje mišljenje je da se ne može olako donijeti konkretna mjera za područne škole, te da će trebati uzeti u obzir mnoge argumente za bilo kakve odluke.“

Ovdje sam iznijela samo neka mišljenja prosvjetnih djelatnika na području županije u kojoj živim. Razgovarala sam s mnogo njih i odabrala najzanimljivije. Svi oni iznose ista razmišljanja o velikoj potrebi postojanja područnih škola i o njihovoj velikoj ulozi u životu lokalne zajednice. Također, govore i o nekoliko problema kao što su dislociranost, financiranje i puno administracije. No svi se na kraju slažu u jednom, a to je da su svi ti problemi rješivi i da je postojanje područnih veoma važno za učenike, učitelje i kompletno društvo.

5. Kombinirani odjeli

Kombinirani razredni odjeli su razredi u kojima se istovremeno odvija nastava u nekoliko različitih odjeljenja od 1. do 4. razreda. Najčešće su to kombinacije od dva razreda ali vrlo često su to trirazredne pa i četverorazredne kombinacije. Takvi se odjeli pojavljuju najčešće u malim sredinama u područnim školama. Na predavanjima i seminarima često se takav način rada spominje kao "nužno zlo" jer se učitelji i učiteljice osposobljavaju za rad u čistom odjeljenju. Stoga mladi učitelji često nerado prihvaćaju takvo radno mjesto. „Pošli smo od pretpostavke da kombinirani odjeli nisu nikakvo „nužno zlo“ već, jednako tzv. podijeljeni odjeli, mjesto gdje se treba omogućiti sretno i veselo proživljavanje djetinjstva i prvih godina obaveznog školovanja.“¹⁰Nasuprot tome učitelji koji rade u kombinacijama iznose različite stavove o tome. Spominju mnogo administracije i duge pripreme, ali sam rad u takvim odjeljenjima opisuju vrlo pozitivno. Govore o obiteljskom ozračju u razredu kao i o manjem broju učenika koji omogućuje individualizirajući pristup svakom od njih. Također učenici u višim razredima uvijek slušaju i ujedno ponavljaju i utvrđuju naučeno gradivo. Govori se o poteškoćama organizacije rada u takvim odjelima i u malim područnim školama, pa čak i o zatvaranju takvih škola. To nikako nije rješenje zbog velike potrebe i velikog broja učenika upravo u tim malim školama.

Prema istraživanju razrednih odjela 2001. godine, vidljivo je da takvih odjela ima mnogo.

Tablica 4. Statistički pregled kombiniranih odjela u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj

NAZIV ŽUPANIJE	ŠKOLA	KLASIČNI ODJEL	KOMBINIRANI ODJEL	UKUPNO ODJELA	KOMBINIRANI ODJEL (%)
1.Zagrebačka	45	538	84	622	13,5
2.Krapinsko- zagorska	31	295	68	363	18,7
3.Sisačko- moslavačka	37	313	71	384	18,5
4. Koprivničko- križevačka	30	207	92	299	30,8

¹⁰ Lučić, K., Matijević, M. (2004). *Nastava u kombiniranim odjelima*. Zagreb: Školska knjiga., str.7.

5. Varaždinska	45	379	20	399	5,0
6. Koprivničko-križevačka	23	217	86	303	28,4
7. Bjelovarsko-bilogorska	28	225	109	334	32,6
8. Primorsko-goranska	58	525	82	607	13,5
9. Ličko-senjska	16	80	52	132	39,4
10. Virovitičko-podravska	18	147	92	239	38,5
11. Požeško-slavonska	16	159	59	218	27,1
12. Brodsko-posavska	34	325	92	417	22,1
13. Zadarska	37	306	85	391	21,7
14. Osječko-baranjska	70	593	165	761	21,7
15. Šibensko-kninska	23	220	34	254	13,4
16. Vukovarsko-srijemska	52	376	75	451	16,6
17. Splitsko-dalmatinska	96	898	187	1085	17,2
18. Istarska	53	412	109	521	20,9
19. Dubrovačko-neretvanska	33	238	68	306	22,2
20. Međimurska	31	259	28	287	9,8
21. Grad Zagreb	119	1250	20	1270	1,5
Ukupno	895	7962	1678	9643	17,4

Izvor: Lučić, K., Matijević, M. (2004). *Nastava u kombiniranim odjelima.*, str.9.

Iz ove tablice možemo vidjeti da kombiniranih odjela ima najviše u Ličko – senjskoj županiji to 39,4%, a slijede je: Virovitičko – podravska 38,5%, Bjelovarsko – bilogorska 32,6%, Karlovačka 30,8%, Koprivničko – križevačka 28,4% i ostale.

Prema ovim podacima iz tablice, možemo vidjeti da se broj kombiniranih odjela u Republici Hrvatskoj ne smije zanemariti.

Broj učenika u Republici Hrvatskoj konstantno pada pa je vjerojatno da već danas ima mnogo više kombiniranih odjela nego te 2001. godine. Opadanjem broja učenika, javlja se problem koji dovodi do zatvaranja područnih škola, jer je jednostavnije za dvoje, troje učenika organizirati prijevoz do druge škole. Zatvaranje područnih škola nije problem samo za učenike koji će morati putovati, već i za tu sredinu, jer prestanak rada škole znači propadanje školske zgrade, nemogućnost daljnjeg života mladih ljudi koji odlaze u veća mjesta. Osim smanjenog broja učenika, takve područne škole povezane su i s problemima učitelja koji su najčešće pripravnici ili putnici. Učitelji ostaju u tim školama sve dok ne pronađu mjesto u matičnoj školi ili u većim naseljima. Područne škole nemaju ravnatelja/ravnateljicu, pa je potrebno u toj školi imenovati učitelja/učiteljicu koji će donekle obavljati pedagoško vodstvo, brinuti o životu i odgojno – obrazovnoj djelatnosti škole i ujedno osiguravati potrebne nastavne izvore za odgojno – obrazovni proces.

5.1. Prednosti i nedostaci rada i učenja u kombiniranim razredima

Kao što smo već prije spomenuli, glavna zadaća škole je odgoj i obrazovanje, no njezina odgojna uloga se ponekad zanemaruje. U kombiniranim odjelima odgojno – obrazovna djelatnost s učenicima različite dobi odvija se već od prvog dana kroz brigu i suradnju starijih i mlađih učenika. To onda mlađim učenicima pruža određen osjećaj sigurnosti, prihvaćenosti i dobrodošlice, a to je preduvjet za uspješan rad. „U kombiniranim je odjelima naglašena emotivna povezanost učenika i suosjećanje (empatija) s drugima. Ti učenici obično žive u istom naselju, zajedno se igraju, posjećuju i pomažu jedni drugima i prije polaska u školu.“¹¹ Ta veza se još više učvršćuje polaskom u školu i boravkom u kombiniranim odjelima, gdje obavljaju zajedničke aktivnosti, uče a ponekad se i zabavljaju. Prednost koju učenici kombiniranih odjela imaju za razliku od klasičnih odjela je to što već prvog dana moraju naučiti raditi u grupama, raspravljati i dogovarati se s ostalima, naučiti

¹¹ Lučić, K., Matijević, M. (2004). *Nastava u kombiniranim odjelima*. Zagreb: Školska knjiga., str. 205.

razgovarati i slušati druge, preuzimati odgovornost, zauzimati se za druge i ostale stvari koje će im kasnije služiti u daljnjem školovanju i životu. Tijekom rješavanja zadataka, sposobniji učenici preuzimaju ulogu voditelja, pomažu slabijima od sebe i na taj način stječu samopouzdanje, vjerovanje u osobne sposobnosti i dolazi do osjećaja zadovoljstva postignutim uspjehom. Od prvog dana u školi, učenici u kombiniranim odjelima privikavaju se na samostalan rad, zato što se nastava odvija istovremeno u nekoliko razrednih odjela. Učenici samostalno uče, rabe knjige i izvore, rješavaju probleme i zadatke koje im učiteljica pripremi, a to su neki od bitnih razloga radi kojih su učenici kombiniranih odjela osposobljeni za samostalno učenje za razliku od redovnih odjeljenja. Isto tako ne mogu se u potpunosti isključiti i raditi svoje zadatke, nego jednim uhom slušaju gradivo ostalih razreda i ujedno ponavljaju i uče, što je prednost i za mlađe i za starije učenike. Prednost u kombiniranim odjeljenjima je to što učenici racionalno raspolažu vremenom i izvorom znanja koji su im na raspolaganju tijekom određenih aktivnosti. Bitna odlika učenika u kombiniranim odjelima je razvijena sposobnost međusobnog pomaganja, koja se uspješno ostvaruje u uvjetima u kojima se učenici osjećaju dobro prihvaćeni, pomažu i hrabre jedni druge i vlada međusobna tolerancija i povjerenje.

U kombinaciji triju ili četiriju razreda postoje i neki nedostaci. Jedan od nedostataka su različiti socijalni oblici posredne nastavne djelatnosti što smanjuje neposrednu nastavu i frontalni oblik rada. Kada su u kombinaciji učenici prvog razreda, neposredni oblici rada još se više smanjuju jer je učiteljica posvećena učenicima prvog razreda. Učenici ostalih razreda imaju svoje zadatke koje rješavaju, a učiteljica ih povremeno kontrolira. Možda su nemogućnosti rasprava, zbog manjeg broja učenika, uzrok manjeg učenikovog samopouzdanja u samostalnom govoru. Osim za učenike takav način rada predstavlja i veliko psihičko opterećenje za učitelja. Učitelj mora zaposliti sve učenike stalno ih obilaziti, obrađivati nove nastave sadržaje i kontrolirati samostalan rad. Već u samoj pripremi učitelj mora uložiti mnogo više mašte, energije i truda kako bi pravilno isplanirao nastavni rad da učenici ne gube nastavno vrijeme. Od njega se zahtjeva puno više administrativnog rada. „Rezultati ankete upućuju na zaključak da područne škole uopće nisu opremljene knjigama iz popisa za lektiru i drugim naslovima za učenike (svega 3,70% jesu) te da su samo djelomično opremljene stručno-pedagoškom literaturom i priručnicima za učiteljice/učitelje (48,15%), a čak 37,03% učiteljica-

učitelja u područnim školama uopće nema stručno – pedagoške literature.“¹²Najveći nedostatak, a i problem rada u kombiniranom razrednom odjelu zapravo je kada se u jednom odjeljenju nađe učenik s posebnim potrebama. Takav učenik treba mnogo više pažnje, pa učitelj mora pažljivo isplanirati vrijeme kako ne bi zanemario ostale učenike. U kombiniranim razrednim odjelima postoje prednosti i nedostaci, ali ipak ima više onog što je pozitivno za učenika i njegovo okruženje.

5.2. Integracija djece s poteškoćama u razvoju i romske nacionalne manjine

U doslovnom značenju integracija bi značila povezivanje dijelova u cjelinu. To značenje se često javlja i u raspravama o integracijama djeca s teškoćama u razvoju u redovno – odgojno obrazovni sustav. Uključivanjem djeca s teškoćama u razvoju u redovni odgojno – obrazovni sustav ona se, kao dio, povezuju u cjelinu. Kod integracije djece s teškoćama u razvoju bitno je znati da se ta integracija odnosi na svaku razinu obrazovanja (od predškolskog do usmjerenog), da zahtjeva punu suradnju specijalnih i redovnih nastavnika te cijelog stručnog tima škole u pogledu individualnog programa i realizacije tih programa. Takva djeca počinju svoje obrazovanje u redovnoj predškolskoj ustanovi ili u prvom razredu osnovne škole gdje im se uz rad odgajatelja i nastavnika pruža i dodatna defektološka pomoć. Integracija je nužna za djecu kojima je potrebna što ne znači da sva djeca s posebnim potrebama mogu pratiti nastavu u redovnim razrednim odjelima. Za to postoji tim stručnjaka koji prateći dijete određuju koje je dijete moguće integrirati u redovnu školu, a za koje je ipak potrebno obrazovanje u specijalnim školama.

„ ... odgoj i obrazovanje čine jedinstveni kontinuum na kojemu svako dijete treba naći svoje mjesto u ovisnosti o njegovim potrebama, mogućnostima i interesima; odgoj i obrazovanje osoba s teškoćama u razvoju... čine integralni dio tog kontinuuma.“¹³

Integrirati djecu s teškoćama u razvoju značilo bi osigurati im najmanje restriktivnu okolinu za njihov razvoj i tako ostvariti niz mogućnosti u odgoju i

¹² Lučić, K., Matijević, M. (2004). Nastava u kombiniranim odjelima. Zagreb: Školska knjiga., str.11.

¹³ Stančić, V (1985). *Djeca s teškoćama u razvoju u redovnoj školi*. Zagreb: NRO „Porodica i domaćinstvo“ i „Štamparija obrazac“, str.10.

obrazovanju, potruditi se stvoriti objektivne i subjektivne pretpostavke za prihvatanje obrazovanja i psihološko povezivanje takvih učenika sa socijalnom sredinom u koju su smješteni. U današnje vrijeme sve više djece s poteškoćama integrirano je u redovne razredne odjele. Ovisno o poteškoći učitelji se stručno usavršavaju kako bi što bolje radili s takvim učenicima. Učenici također uče prihvaćati i pomagati integriranim učenicima kroz razne aktivnosti i usmjeravanja učitelja. Kao pomoć u radu s takvim učenicima u razredu se često nalazi i pomoćnik u nastavi koji na satu pomaže i dodatno radi s određenim učenikom. Integracija je važna jer miješanje s drugom djecom smanjuje osjećaj izolacije kao i doživljaji da su drugačiji od ostalih. Također sklapanje prijateljstva nije ograničeno samo na hendikepiranu djecu, već se prijateljstva stvaraju s ostalim učenicima u razredu. Integracija djeci daje šansu da postignu višu razinu školovanja, a i ohrabruje širu socijalnu sredinu da prihvati takvo dijete, mijenja socijalnu klimu i unaprjeđuje socijalnu integraciju odraslih hendikepiranih osoba. Roditelji odlično prihvaćaju školsku integraciju, a nastavnici su prisiljeni izmjenjivati iskustva u redovnim školama kao i specijalnim ustanovama, te surađivati s čitavim stručnim timom.

Danas se mnogo govori o integraciji romske djece i takva vrsta integracije sve je više prisutna u našem školstvu. „Romska djeca moraju biti ravnopravno uključena u sve odgojno-obrazovne ustanove, čime bi stekla jednake mogućnosti za kvalitetno školovanje do granica vlastitih mogućnosti kao i sva ostala djeca.“¹⁴ Najveći problem integracije romske djece je nepoznavanje hrvatskog jezika. Romi ne govore jedinstveni romski jezik u Republici Hrvatskoj, koji bi učitelji mogli lako naučiti pa je potrebno u škole kao pomoć učitelju razredne nastave uvesti pomagače koji poznaju romski jezik kojim romska djeca govore u školi. Pomagači već od prvoga razreda osnovne škole (pa do četvrtog) rade sa skupinama učenika romske nacionalne manjine kako bi im pomogli u procesu socijalizacije i savladavanja redovnog nastavnog plana i programa. Osobe koje pomažu učiteljima razredne nastave, većinom su stanovnici toga mjesta i dobro poznaju učenike s kojima rade. Pomagači u nastavi moraju imati najmanje srednju stručnu spremu, znati romski jezik sredine iz koje su učenici, ali i imati dobro znanje hrvatskog jezika. Posljednjih nekoliko godina

¹⁴ Odgoj i obrazovanje. Posjećeno 15.08.2017. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://pravamanjina.gov.hr/print.aspx?id=391&url=print>., str. 1.

ulažu se veliki naponi u uključivanje romske djece u redovno obrazovanje, ali problemi su i dalje veliki. Iako Romi inzistiraju da se njihova djeca uključe u razrede zajedno s drugom djecom, roditelji te djece teško to prihvaćaju najviše zbog toga što romska djeca imaju manje predznanja. Također, jedan od problema je to što Romi upisuju svoju djecu u osnovne škole, ali ju ne polaze redovito i najčešće se događa da je u potpunosti ne završe. Najčešće se to javlja zbog diskriminacije koje doživljavaju u školi, te roditelja kojih ih ne potiču na obrazovanje. Uzrok tome je romski način života koji ne razvija neke osnovne navike kod tih učenika. Često je problem u higijeni, a još više u nekorektnom odnosu prema udžbenicima i priboru za rad. Učiteljice koje rade s tom djecom trude se nadomjestiti te nedostatke komunikacijom s roditeljima usmjeriti ih na pravilan odgoj, ali samo kod nekih obitelji postignu uspjeh. Isto tako romska djeca rano stupaju u brak, a pogotovo djevojčice koje se rano udaju i rađaju djecu, te radi toga napuštaju školu.

Učiteljica S.D. iz područne škole Koprivničko – križevačke županije opisala je kako je raditi s romskom djecom.

„Radim u maloj Područnoj školi sa svega osmero učenika u dva kombinirana razredna odjela. Većina učenika romske je populacije.

Problemi koji me prate u radu mnogobrojni su. Učenici teško prate nastavu jer slabo govore hrvatskim jezikom, rječnik im je veoma slab, ne razumiju značenja većine pojmova, a imaju poteškoća i u njihovom pravilnom izgovoru. U prvi razred dolaze bez socijalnih navika jer ne polaze vrtić, pa se puno truda i vremena ulaže u savladavanje i prihvaćanje osnovnih higijenskih i socijalnih vještina. Nebriga roditelja je očita, od ne pisanja domaćih zadaća, kašnjenja u školu pa do ne donošenja knjiga, bilježnica i potrebnog pribora za rad što doista predstavlja veliki problem u realizaciji nastave. Učenici postižu slabe rezultate bez obzira na uloženi napor i trud učitelja, jer u potpunosti izostaje rad i nadzor kod kuće. Često dolaze u sukobe sa svojim suučenicima, skloni su čestim izljevima bijesa te rješavanju sukoba fizičkim putem pa je neophodna stalna prisutnost učitelja cijelo vrijeme njihovog boravka u školi i u blizini škole. Vrlo često se takvi problemi dešavaju i na putu kući što rezultira čestim prigovorima malobrojnih roditelja djece neromske populacije, pa čak i samih stanovnika mjesta. Unatoč čestih kontakata i rada sa socijalnim radnikom te

pedagogom škole napredak je jedva uočljiv jer kod kuće nema podrške ni pozitivnog primjera.

Putem čestih roditeljskih sastanaka te predavanja pokušava se razviti pozitivan stav prema učenju, radu i obvezama i kod roditelja, no bez nekih vidljivih rezultata.

Gledajući općenito, raditi u područnoj školi s malim brojem učenika definitivno ima svoje prednosti jer posvećenost svakom učeniku je mnogo veća nego u velikim razrednim odjelima, kontakt je bliskiji, velika je mogućnost za upoznavanje sposobnosti i kvaliteta svakog učenika, što bi u konačnici trebalo rezultirati i jako dobrim rezultatima, no zbog svega gore navedenog nije tako. Zato smatram da je rad s takvom djecom doista specifičan, svaki naizgled mali pomak kod takve djece zapravo je velik korak i zahtjeva mnogo više truda i zalaganja nego u klasičnim razrednim odjelima s djecom koja dolaze u prvi razred iz vrtića, s razvijenim psihosocijalnim vještinama“.

Kako ne bi zvučalo da su romska djeca opterećenje našem školstvu moram reći da ima izuzetno talentirane, vrijedne i uspješne djece Roma. U školi u kojoj radi učiteljica s kojom sam razgovarala često su Romi nosioci programa odličnih novogodišnjih i završnih priredbi. Također sam saznala da je ove školske godine (2016./2017.) veliki broj učenika Roma sudjelovalo na natjecanju iz hrvatskog jezika Lidrano te su bili prilično uspješni. Ako postoje uvjeti i volja lokalne zajednice, škole, učitelja, roditelja i učenika, te njihova međusobna suradnja integracija romske djece kao i djece bilo koje nacionalne manjine može biti vrlo uspješna.

6. Učestali pad broja učenika

Svake godine pa tako i ove broj učenika sve je manji. Početkom 2010./2011. godine broj učenika koji su pohađali osnovnu školu iznosio je 351.345 dok je kroz godine taj broj pao za 321.401 učenika te prema zadnjim podacima iz 2016./2017. godine imamo 319.204 učenika osnovnih škola. Gledano po županijama, vidljivo je da najveći pad učenika osnovnih škola bilježi Osječko – baranjska županija koja je u 2010./2011. godini imala 26.287 osnovnoškolaca, a 2016./2017. godine taj broj je pa na 21.849 učenika osnovnih škola. Porast učenika jedino bilježi grad Zagreb koji 2016./2017. godini im 58.447 osnovnoškolaca i Istarska županija s 14.791 učenika osnovnih škole iste te godine.

Tablica 5: Broj učenika u osnovnim školama početkom godine

Broj učenika							
Županija	2010./2011.	2011./2012.	2012./2013.	2013./2014.	2014./2015.	2015./2016.	2016./2017.
Republika Hrvatska	351.345	342.028	334.070	327.204	323.195	320.017	319.204
Zagrebačka	27.314	26.861	26.485	26.238	25.978	25.700	25.636
Krapinsko-zagorska	11.160	10.763	10.401	10.098	9.869	9.715	9.635
Sisačko-moslavačka	14.172	13.692	13.235	12.751	12.355	11.961	11.754
Karlovačka	9.326	9.105	8.910	8.864	8.787	8.661	8.564
Varaždinska	15.030	14.777	14.431	14.204	14.023	13.771	13.772
Koprivničko-križevačka	10.113	9.801	9.562	9.256	9.118	8.995	8.895
Bjelovarsko-bilogorska	10.223	9.876	9.598	9.394	9.143	8.956	8.858
Primorsko-goranska	19.884	19.507	19.368	19.283	19.033	18.861	18.924
Ličko-senjska	3.987	3.827	3.654	3.507	3.423	3.346	3.300
Virovitičko-podravski	7.707	7.403	7.080	6.824	6.574	6.406	6.307

Požeško-slavonska	7.580	7.157	6.844	6.557	6.312	6.087	5.956
Brodsko-posavska	15.408	14.788	14.188	13.576	13.125	12.640	12.219
Zadarska	14.561	14.125	13.880	13.677	13.525	13.462	13.487
Osječko-baranjska	26.287	25.241	24.452	23.751	23.048	22.283	21.849
Šibensko-kninska	8.786	8.372	8.007	7.387	7.509	7.368	7.311
Vukovarsko-srijemska	16.974	16.501	16.015	15.456	14.960	14.336	13.650
Splitsko-dalmatinska	39.873	39.527	38.348	37.673	37.269	36.714	36.793
Istarska	14.529	14.315	14.310	14.361	14.530	14.606	14.791
Dubrovačko-neretvanska	10.199	9.860	9.596	9.354	9.310	9.395	9.513
Međimurska	10.397	10.151	9.998	9.860	9.747	9.646	9.543
Grad Zagreb	57.835	56.379	55.708	55.133	55.557	57.108	58.447

Izvor: Državni zavod za statistiku

Razlog učestalog pada broja učenika je masovno iseljavanje kako mladih ljudi tako i obitelji s djecom. Nekada nisu odlazile cijele obitelji u inozemstvo, već samo jedan roditelj, a danas se zbog ekonomske situacije to promijenilo. Potrebno je napomenuti da je iz godine u godinu sve manji broj sklopljenih brakova što znatno utječe pad nataliteta. Kako bi se u Hrvatskoj poboljšao porast stanovništva potrebno je po obitelji troje djece, jer dvoje znači stagnaciju. Depopulaciju možemo vidjeti i golim okom, jer prolaskom kroz manja mjesta možemo noću vidjeti kako u sve manjem broju kuća gori svijetlo. Ta činjenica utječe i na područne škole, jer manji broj djece donosi zatvaranje područnih škola, a to znači umiranje sela.

Negativan trend se i dalje nastavlja jer i ove školske godine u klupe će sjesti 4500 tisuće manje prvaka.

7. Zaključak

Obrazovanjem pojedinac stječe raznovrsna znanja, umijeća, sposobnosti i vještine putem slučajnog ili organiziranog učenja. Obrazovanje i školstvo postoji još od 10.stoljeća tada je njime upravljala Crkva, tijekom godina doživljava mnoge promijene i reforme pa danas školstvom upravlja najčešće država.

Školovanje u Hrvatskoj možemo podijeliti na: predškolski odgoj, osnovnoškolsko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje i visoko obrazovanje. Osnovna škola je odgojno – obrazovna ustanova u kojoj učenik stječe znanja, sposobnosti i vještine potrebne za daljnje školovanje i možemo je podijeliti na matične i područne škole.

„Područna škola organizacijska je jedinica koja se nalazi izvan sjedišta škole, a ustrojava se ako ima upisno područje koje osigurava postojanje najmanje po jedan razredni odjel od I. do IV. razreda te ako ispunjava osnovne kadrovske, prostorne i tehničke uvjete za obavljanje djelatnosti“. ¹⁵ Iz tablice 3. možemo vidjeti kako se broj područnih škola iz godine u godinu smanjuje, odnosno zatvara. Prema zadnjim podacima iz Državnog zavoda za statistiku 2015./2016. godine imamo 1187 područnih škola. Mnogi, kako bi poboljšali državni proračun, odluče se na zatvaranje područnih škola, bez da se pitaju kakva značenja one imaju za manja mjesta. Takve škole nalaze se u manjim seoskim mjestima s malim brojem učenika, a nastava se većinom odvija u kombiniranim odjelima. One imaju posebnu ulogu u tim mjestima. Područna škola, zajedno s učiteljima i učenicima postaje središte kulturnog, sportskog i društvenog života tog mjesta. U takvoj sredini škola je važna mještanima, ali i mještani imaju važnu ulogu u životu škole.

Usprkos mnogim prednostima, ima i nekoliko nedostataka, a jedan od njih je to što je broj djece iz godine u godinu sve manji. Iz tablice 5. možemo vidjeti da broj učenika u 2010./2011. bio 351.345, a u 2016./2017. godini pa o na 319.204 učenika osnovnih škola. Demografska slika Hrvatske veoma je loša, a razlog tome su što je nataliteta niži od mortaliteta, recesija, loši životni uvjeti, neprestana migracija mladog i obrazovanog stanovništva. Svi ovi problemi utječu i na male područne škole. Tako

¹⁵ Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html, str.1.

se i ovih dana govori da će broj prvašića ove godine biti manji, a to sa sobom povlači pitanja što će biti s područnim školama? Koje će se područne škole zatvoriti i koja će se seoska mjesta s njima ugasiti? Čija je odgovornost ako se to dogodi? Trenutno nema konkretnih odgovora na ta i slična pitanja. Da li je izlaz, možda, nova kurikularna reforma ili nešto drugo. „Ovovremenski životni trenutak zahtijeva od škole i školske pedagogije da se, polazeći od postignuća ali i zamjerki postojećoj školi, smišljenije, organiziranije i revolucionarnije okrene svim pitanjima traženja škole po mjeri čovjeka danas (u nas), i da je gradi kao društveno – organizirano mjesto istinskog života mladih.“¹⁶ Više struka mora sjesti zajedno i riješiti taj problem kako bi područne škole i male sredine i dalje živjele.

¹⁶ Puževski, V (1991.). U potrazi za suvremenom osnovnom školom. Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu., str. 12.

Sažetak

U ovom završnom radu obrađena je problematika područnih škola u Republici Hrvatskoj. Kako bi se objasnio taj problem u prvom djelu obrađuje se povijest školstva i opisuje se sam model obrazovanja u Republici Hrvatskoj i prikazuje mreža škola.

U drugom djelu definiraju se matične i područne škole s posebnim osvrtom na područne škole. Istraženi su i prikazani tehnički, financijski i organizacijski problemi tih malih škola. U radu su iznesena viđenja ravnatelja, učitelja i učenika područnih škola. Navedeni su prednosti i nedostaci i značaj za male sredine u kojima one egzistiraju.

Time se željelo pokazati da su problemi malih škola, ma koliko ih bilo, nevažni u odnosu na prednosti koje donosi postojanje takvih škola. One su temelj života u malim selima i garancija za život sela.

Ključne riječi: osnovne škole, područne škole, kombinirani odjeli, Hrvatska

Summary

In this bachelor's thesis, the issues of district schools in the Republic of Croatia have been described. In order to explain these issues, in the first part of this paper the history of the Croatian school system has been described, the education model in the Republic of Croatia, and the Croatian school network have also been described.

In the second part of the paper, parent schools and district schools have been defined, with special emphasis on district schools. Technical, financial, and organisational problems of these small schools have been researched, and presented in this paper. In this paper, the views of headmasters, teachers, and students of district schools have been presented. The advantages and disadvantages of district schools have been listed, and their importance in small communities in which they exist.

The goal of the paper is to demonstrate that the problems, regardless of their quantity, are unimportant when they are compared with the advantages of these schools. They are essential to the preservation of small villages.

Keywords: primary schools, district schools, combined classes, Croatia

Literatura

Knjige

1. Bognar, L., Matijević, M. (2005). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
2. Čudina-Obradović, M. (2009). *Integrirano poučavanje*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
3. Lučić, K., Matijević, M. (2004). *Nastava u kombiniranim odjelima*. Zagreb: Školska knjiga.
4. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. (2006). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
5. Puževski, V. (1991). *U potrazi za suvremenom osnovnom školom*. Zagreb: Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
6. Stančić, V. (1985). *Djeca s teškoćama u razvoju u redovnoj školi*. Zagreb: NRO „Porodica i domaćinstvo“ i „Štamparija obrazac“.

Web stranice

1. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja. Posjećeno 22.08.2017. na mrežnoj stranici Narodnih novina: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html
2. Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravima nacionalnih manjina i utrošku sredstava osiguranih u Državnom proračunu Republike Hrvatske za 2008. godinu za potrebe nacionalnih manjina. Posjećeno 20.08.2017. na mrežnoj stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja: <https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/izvjesce-o-provodenju-ustavnog-zakona.pdf>
3. Obrazovni sustav. Posjećeno 17.7.2017. na mrežnoj stranici Hrvatska.eu: <http://www.croatie.eu/article.php?id=35&lang=1>
4. Odgoj i obrazovanje. Posjećeno 15.08.2017. na mrežnoj stranici Vlade Republike Hrvatske: <https://pravamanjina.gov.hr/print.aspx?id=391&url=print>

5. Posjećeno 18.08.2017. na mrežnoj stranici Agencija za odgoj i obrazovanje: <http://www.azoo.hr/>
6. Posjećeno 10.08.2017. na mrežnoj stranici Državnog zavoda za statistiku: <https://www.dzs.hr/>
7. Vodič kroz sustav obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Posjećeno 30.7.2017. na mrežnoj stranici Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske: https://mzo.hr/sites/default/files/links/hrvatski_obrazovni_sustav.pdf
8. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Posjećeno 1.08.2017. na mrežnoj stranici Zakon.hr: <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>

Popis tablica

Tablica 1. Posebno osnovno obrazovanje krajem školske godine, str. 3.

Tablica 2. Osnovne škole po županijama početkom školske godine, str. 8.-9.

Tablica 3. Statistički pregled područnih, matičnih i osnovnih škola krajem školskih godina, str.10.

Tablica 4. Statistički pregled kombiniranih odjela u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj, str.17.-18.

Tablica 5. Broj učenika u osnovnim školama početkom godine, str. 25.-26.